List 47. **NOVICE** Tečaj XXXVI.

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 4 gold., za pol leta 2 gold., za četrt leta 1 gold.; pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gold. 60 kr., za pol leta 2 gold. 40 kr., za četrt leta 1 gold. 30 kr.

V Ljubljani v torek 19. novembra 1878.

Obseg: Vodila, kako sadje dolgo ohraniti dobro. — Ali golobje res kvarijo strehe? — Štajarska kokoš. — Kako naj se kuri, da se drv prihrani. — Gospodarske novíce. — Prikazen na Golem. — Književne novosti. — Govor grofa Hohenwarta. (Konec.) — Obravnave iz deželnih zborov. — Kako se imate Bosna in Hercegovina vprihodnje vladati? — Dopisi. — Novičar.

Gospodarske stvari.

Vodila, kako sadje dolgo ohraniti dobro.

V časniku Tirolske družbe kmetijske in vrtnarske v Bolcani nahajamo poduk pod gori navedenim naslovom, ki se nam vreden zdi, da ga tudi slovenskim gospodarjem priobčimo v posnemanje. Glasí se tako-le:

Vsa priporočila, kako hraniti sadje čez zimo in še dalje, merijo na to, da ga obvarujemo gnjilobe.

Glavna vodila, kako to doseči, so sledeča:

1. Mrzle naj so shrambe sadja zato, da se prehitro sadje ne medí in zadržuje razvitek tistih glivic, ki so glavni vzrok gnjilobe.

2. Primerno zračevanje sadnega hrama, da je mogoče nečisti zrak iz njega izpustiti, in zrak, kolikor mogoče, suh ohraniti.

3. Popolna temà v hramu.

4. Sadje popolnem zdravo, celo in čedno a ne prezrelo.

5. Sadje naj je prav malo zvenjeno, predno se pred zimo v hram položí.

Če se hoče sadje v velikih kupih in za prodaj hraniti, je neobhodno potrebno, da se z ledom prava stopinja mrzlote v hramu vravná. V sadnem hramu naj ne bo nikoli več kot 1 stopinja ali k večemu malo več gorkote po R. gorkomeru. Ker pod 1 stopinjo gorkote se začne že led delati, je iz tega razvidno, kako malo gorkote je v takem hramu, kjer je le 1 stopinja. Skušnje novejših časov so potrdile, kako dobro se v tako mrzlem hramu dá sadje ohraniti; po tej poti ostane grozdje in sadje notri do poletja dobro.

V sadnih hramih se morajo napraviti duški, ki se odpirati in zapirati dadó; napravi naj se pa tacih duškov, kolikor mogoče veliko in različne visokosti, če mogoče, naj se nekateri napravijo skozi streho vun. Tako se dá zrak v hramih dober ohraniti, da se odstrani vzlasti mokri in nečisti zrak.

Priporoča se tudi za vzdržanje suhega zraka to, da se na povežene deske raztrese klorovo apno, ki iz zraka srka vlago; po vlagi napojeno in raztopljeno klorovo apno se vlovi v podstavljeno posodo; ko je klorovo apno potem zopet izhlapilo vodene dele, se iznova lahko porabi v navedeni namen.

Če pa ni takih posebnih hramov za shrambo sadja, naj se navadni hram, kolikor mogoče napravi tako-le: izbere naj se proti severu ali solnčnemu izhodu ležeči prostor; napravijo naj se hramu dvojna vrata, dobra zapora oken; vse to zato, da se hram ohrani mrzel in temen; vsakako pa tudi tukaj ni pozabiti na zračne duške.

Da sadje toliko zvene, kolikor smo gori rekli, je treba, naj sadje leží nekoliko časa na prostem zraku, a ne na velicih kupih.

Prostori, v katere sadje denemo, se morajo poprej dobro izzračiti, potem pa do dobrega zapreti; nikoli pa se ne sme v hramih, kjer imamo sadje, hraniti repa, zelje in druga opresnina.

Treba je pa tudi v hramih sadje vrediti po njegovi različni občutljivosti tako, da manj žlahno in lahko veneče sadje pride bliže, ali pa celó na tla na slamo; žlahno sadje z gladko lupino; posebno hruške se položijo na lese (police). Lese naj se potresejo z jelkovim žaganjem ali z gipsom ali pa pepelom, da se sadje bolje ohrani, pa tudi z les ne pada.

Jabelka se lože dadó dolgo ohraniti kakor hruške; pri hruškah je veliko na tem ležeče, da se o pravem času z dreves vzamejo.

Sicer pa je treba, in to posebno od konca, večkrat ogledati sadje, da se odbere tako, ki kaže, da bi utegnilo gnjiti.

Kdor le kaj malega sadja dalje časa ohraniti hoče, dobro storí, če vsako jabelko ali hruško zavije v fini (svilni) papir in jih položi v zabojih v gips, pepel ali ogljeni prah, da se obvarujejo dotike vnanjega zraka. Vsakako pa je treba, da se tako shranjeno sadje čez zimo 3 do 4 izloži in po zrelosti prebere.

V podzemeljskih jamah, v katerih se hranuje repa, krompir itd., se sadje ne dá dobro ohraniti.

Ali golobje res kvarijo strehe?

Na to vprašanje, o katerem so si misli gospodarjev, ki se pečajo s tako perutnino, sèm ter tje zeló navskriž, odgovarja časnik „Oest. ung. Bl. für Geflügelzucht“ tako-le: Slamnatim streham škodujejo golobje gotovo ne le s tem, da bilke iz slame pukajo, in tako streho kvarijo, ampak da tudi na mestih, kjer golobjek obleži, začne mah in drugo rastlinstvo hitro rasti, pod katerim pa potem slama rada gnjije. Tudi na strehah s skodljami kritih niso brez škode; če je taka streha še nova, ne morejo kaj škodovati; sčasoma pa po dežju in solncu začne les trohneti, ki bi še leta in leta trpel, če pa ga golobje večkrat klujejo na takih mestih, postanejo potem čedalje veče luknje in streha gre veliko poprej pod zlo.

Štajarska kokoš.

Štajarska kokoš sloví daleč po svetu že dolgo tako, da ni odveč, da tudi mi enkrat o njeni imenitnosti kaj več povemo po spisu gosp. Leopold Presoli-a v Gradcu, ki ga je priobčil časnik „Oest. ungar. Blätter für Geflügelzucht“.

Kaj pa dela Štajarsko kokoš tako imenitno? Ona združuje vse lastnosti, katere so na hvalo tej vrsti domače perutnine. Te lastnosti so pa sledeče: Štajarska kokoš je trdne in čvrste nature, da strpi tudi ostro in mrzlo podnebje, ni zbirčna v hrani, je rodovitna, precéj velika in se izvrstno dobro izpitati (odebeliti) dá; pute nesó mnogo jajic, po 130 do 150 leto in dan; mesó izpitanih kopunov in kapunk je tako okusno, da se meriti more s francoskimi. Nepitan petelin vaga $2^1/_2$ do 3 kile, pitan kapun pa 3 do 5 kil.

Štajarske kokoši prvotna domovina je doljni (slovenski) Štajer, od koder se je zaplodila tudi na górénje (nemško) Štajarsko tako, da so slovenske in nemške kokoši; une od Celja in Maribora, Radgone in Ljutomera gori do Gradca, te pa od Gradca naprej v gornje Štajarsko.

Da je Štajarska kokoš res imenitna, priča nam to, da se prodaja celó v Nemčijo, na Angleško, v Holandijo in Rusijo.

Ker so si Štajarci že nekdaj zaplodili tako dober rod, ga skrbijo pa tudi ohraniti. Glavna hrana kokošim je turšica, proso, pšenica, ajda itd.; živalske hrane si pa iščejo same na gnojiščih in bližnjih travnikih. Mnogo kmetic krmi jih s samo turšično moko z vodo ali mlekom podelano. Turšico zato v peči pražijo, da postane potem prav suha in krhka, potem jo z mlekom spod krave pomočijo ali pa tudi z maslom ali špehom zabelijo; s tako krmo pitajo kokoši. Če se turšici dodá še prosá, postane potem meso pitancev še bolj okusno. Baron Waschington, kateremu je posebna skrb za izrejo žlahnih kokoši, je upeljal tuje pleme, namreč Kohinjsko, Brahmaško, Hovdansko in Dorkinško in daje taka plemena na kmete, toda pod tem pogojem, da gospodar ali gospodinja, ki sta dobila tujega petelina, ne smeta nobenega druzega domačega petelina za pleme imeti, in to zato, da se tuji rod čist ohrani.

Naj dodamo tem vrsticam še to naznanilo, da gosp. Leopold Persoli v Gradcu je pripravljen, lepe plemenske peteline in kokoši po pošteni ceni oskrbeti vsacemu, kdor se do njega obrne.

Kako naj se kuri, da se drv prihrani. *)

Naj začnemo odgovor na to vprašanje s tem, da našim gospodarjem in gospodinjam povemo, iz česa obstojijo drva.

Les obstojí iz 51 odstotkov ogelca, 6 odstotkov vodenca, 41 do 44 odstotkov kiselca in $^1/_2$ do 3 odstotkov rudninskih stvarí.

Da drva gorijo in potem ogenj in toploto napravljajo, se pa zgodí zato, ker se zgorljivi deli lesa (tedaj posebno ogelc s kiselcem) v zraku združijo kot plameči ali sopuhni izvodi in kakor ogeljno-kislina in voda pobegnejo ali pa kot trdi deli v pepelu zaostanejo. Kedar drva gorijo, lahko vidimo tri dôbe gorenja, namreč: 1) kedar se drva užgejo, 2) kedar plamtijo in 3) kedar potem žrjavijo.

Da bodo drva gorela, se jim mora s posojeno gorkoto podnetiti, da se do določne stopinje pogrejejo. To prvo pregrevanje lesá pa storí, da se izsopari mokrota (vlaga), ki je še v njem. Sopúh pa, ki pri tej priložnosti iz lesa beží, poteguje mnogo gorkote na-se, katero po tem takem ogenj brez vsega dobička izgubí. Toraj kolikor manj suh je les, ki se v ogenj dene, toliko več gorkote sam potrebuje, da se posuší, in toliko več toplote gre pri prižiganji v zgubo. Zato se tisti gospodarji in gospodinje celó motijo, ki mislijo, da je bolje gospodarstvo, ako vlažna drva za kurjavo rabijo, češ, da bolj počasi gorijo.

Če se pa popolnoma posušena drva podkurijo, je ta zguba na gorkoti le majhna in moč ognja toliko veča. Plamtenje sopuhov, ki se po vročini razvijejo, razdelí po gorečem lesu največ toplote in potrebuje prostega zraka. Ako se plamen po pomanjkanji sape ali zraka in po brezmernem dokladanji moči in pači, ali pa če se ogenj ne more po celem površji lesa razprostirati, tedaj drva le nepopolnoma gorijo, veliko zgorljive snoví pobegne kot sajevína, ki se ni bila vnela, ostane pa tudi več nepogorelih ostankov.

Največo moč ima plamen toraj le tedaj, kedar dovolj vnanjega zraka (sape) na-nj vleče in se gorenje ne moti, in kedar je plamen primerno in enako razdeljen čez vsa drva. Toraj je veliko bolje, da se s podkladanjem novih drv čaka, dokler plamen popolnoma dogorí in preneha, in se še le potlej ne predebelih pa kratkih drv podpali. To storí, da ima ogenj potlej večo moč. Pri tem pa pazi še na to, da drv ne položiš s skorjasto stranjo na žrjavico, ker bi blizo ognja ležeča skorja ali lub motila enakomerno vnemanje lesá.

Žrjavica, to je, živo oglje postane še le tedaj, kedar so se drva izplamenela, in napravlja ostalo gorkoto najbolj popolno in najdelj trpečo, ako se sapa bolj pozaprè. Bolj, ko se je poprej plamen zadušil, toliko več ostane živega oglja. Žrjavica drži vročino bolj skupaj, kakor plameneči ogenj, in je toraj priličnejši ondi, kjer se vročina na tesno zakupiti mora. Po tem takem dobimo največo gorkoto od drv, ako popolnoma gorijo s plamenom, od oglja pa, ako žrjavico prav porabimo, namreč tako-le: ako dobra, popolnoma suha drva v ne predebelih, čisto kratkih, od ognja popolnoma obdanih polenih ne prepočasno in tudi prenaglo ne gorijo, in če se podlaga, naj se to zgodí tedaj, kedar plamen že vpada in nehuje, in poslednjič se mora žrjavica dobro zapreti.

Kdor umno kuri in ogenj hranjuje, si mnogo drv in marsikater krajcar prihrani!

*) Od gospodarja M. v Z. smo dobili to le pismice: „Drage „Novice“, ki nam za vsako reč veste dober svèt, povejte nam, kako naj se kuri, da si prihranimo drv, ki so čedalje bolj draga. Jaz imam s svojo ženo večkrat prepir posebno zato, ker mislim, da se drv prihrani, če niso presuhe, ker manj suha drva bolj počasi gorijo.“

Vred.

Gospodarske novice.

* *Angleška sleparija.* V Londonu prodaja sedanji čas neka družba pod imenom „Thorleyeva krma za živino“ neko skrivnostno mešanico, o kateri trdi, da se živina po njej močno redi, da konji bistre oči in kot žamet svitlo dlako dobé, pa da je vrh tega še posebno zdravilo pri vseh boleznih.

Po priporočilih imenovane družbe ima ta „krma“, katero v paketih po 100 gramov prodajajo, v teh 100 gramih 95 odstotkov redivne tvarine; meterski cent veljá 60 gold. — Po natančnih preiskavah te krme se je pa izvedelo, da obstaja večidel le iz turšične moke in zmletih rožičev, katere v Siciliji res zelo rabijo za krmo konjem in mulam. Cena te skrivnostne

krme po takem ne stojí v nobeni primeri z njeno redivnostjo in prav to se dá veliko veliko cenejše doseči, če živini pokladamo otrobe in lanene preše. Vsa ta „Thorleyeva krma“ ni druzega kot angleškv švindel, ki nam zopet kaže, kako varno je treba pri hvalisanih novih rečeh postopati, da se človek ne ogoljufa.

Poskušnje na Slapenski deželni sadje- in vinorejski šoli.

Konecletne preskušnje so bile 30. dne u. m. Deželni odbor je poslal k preskušnjam gosp. dr. Deu-a, deželnega poslanca v Postojni, kmetijsko družbo pa je zastopal Vipavski dekan preč. gosp. Jurij Grabrijan. Šole vodja gosp. R. Dolenec je izpraševal iz vinoreje in kletarstva, iz zeljenadoreje in iz sviloreje, adjunkt gosp. Žepič pa iz računstva, iz zemljemerstva, iz spisja, kemije in občnega kmetijstva. Izpraševanih učencev je bilo šest; vsi so izvrstno odgovarjali. Dva učenca, eden drugoleten, eden enoleten (ki pa mora šolo popustiti zarad domačih razmer), sta dobila spričalo zrelosti za kmetijstvo. Občinstva, ki je prišlo poslušat, kako bodo učenci odgovarjali, bilo je mnogo; vsi so enoglasno priznavali, da sta oba učenika svoje naloge izvrstno dovršila. Hvala jima!

Zdaj je oddati 5 štipendij, za katere pa, kolikor je do zdaj znano, se je še le en sam učenec oglasil in ta iz Vipave. To je res neprijetna prikazen, da, ko so se izprva štipendije lahko oddale, se zdaj taka malomarnost kaže za to šolo, ki je vendar za poduk v umni sadje- in vinoreji mladini zeló potrebna in se je poslednja leta celó razširila še na več druzih kmetijskih predmetov. Moja naloga ne more biti preiskovati vzrokov te prikazni, zakaj Vipavci, katerih jo vendar precejšnje število, ki največ kruha dobivajo iz sadje- in vinoreje in katere je slavni Matija Vrtovec še pred 30 leti spodbujal k napredku, — in zakaj naši Dolenjci, katerim je tudi sadje in vino glavni pridelek, tako malo marajo za šolo, ki ima lepih učnih pripomočkov obilo, spretne učitelje, pa tudi deželo mnogo novcev stane. Preiskavanja pa je stvar vredna.

Razpis štipendije na deželni vino- in sadjerejski šoli na Slapu poleg Vipave.

Na tej šoli z dveletnim podukom je ena štipendija z 120 gold. oddati za prihodnje šolsko leto, ki se je meseca novembra t. l. pričelo, za uboge sinove Kranjskih kmetovalcev, ki so vsaj 16 let stari in so ljudsko šolo dovršili.

Prošnje naj se do 25. novembra t. l., če mogoče, osebno izročé vodstvu deželne vino- in sadjerejske šole na Slapu poleg Vipave.

Od deželnega odbora Kranjskega
v Ljubljani dne 14. novembra 1878.

Naravoznanske stvari.

Glorija na Golem.

Golo 12. novembra.

O „gloriji na Golem“ naj mi dovolijo potrpežljivi bralci, poročati še to-le:

V 25. listu „Novic“ t. l. na 193. strani potrjujem, da „glorije“, ki se prikazuje le en lučaj od duhovnije — ravno na tem mestu stojí sedaj moja nova šola — ne pustim nikdar pasirati brez opazovanja. Ako se prikaže med šolskim ukom, tudi otroke vzamem saboj na to čarobno svetišče. To jesen „glorije“ ni bilo več, kot štirikrat. Zadnja 16. oktobra prekosila je vse, kolikor sem jih videl do sedaj. V omenjenem listu povzdigoval sem krasoto polne „glorije“, to je, glorije, v kateri je opazovalčeva senca doli v megli obdana z dvema mavricama in svitlim oklepom; ta dan pa me je podučil, da „glorija“ taka še ni bila polna, kajti videl sem jo okoli 8. ure zjutraj s tremi mavricami in konečnem svitlim krogom; prva in druga bila je prav živa, tretja pa bolj bleda. Še le ta „glorija“ toraj, si mislim, je polna — zares lepa, a redka prikazen!

Toraj zamorem sedaj o vseh prikaznih v spregled navesti to le različnost: Prikazuje se o ugodnih časih: 1. „glorija“ z eno mavrico, 2. „glorija“ z dvema mavricama in 3. „glorija“ s tremi mavricami. Vsaka teh zamore imeti ali polni oklep ali pa le ob straneh začetega, kakor megla na višavo daje prostora. Kolikor megla za polni obris prenizko stojí, toliko pri vrhu tudi zmanjka oklepa; ko se vzdigne do višave oboka, sklene v vrhu se tudi oklep.

Te vrstice naj so določilno vodilo iznajdbam po druzih višavah naše gorate dežele, kedar bode še kdo drug o njih poročal, pa tudi v šolske knjige prirode naj bi se hotelo pomanjkljivo domestiti, in vvrstiti v optične prikazni meteorologije, na priliko v Matičini Schödlerjevi fiziki leta 1869. v oddelku: „Svetlobne prikazni v obsegu atmosfêre“ na str. 200. pred stransko številko 235. H koncu sestavka o mavrici naj bi se pojasnovalo: na pr. „glorija“ na Kordiljerih, v Škociji, na Golem itd.

Zdavno že sem želel dobiti v roke prof. dr. Prestel-ove: „Meteorologische Bilder“ in knjigo: „Wind und Wetter“, omenjeno v g. Schollmajerjevem dopisu v „Novicah“ na 18. listu 1877. leta, pa tacih rečí hribovec ne dobi za vsakim leskovim grmom, toraj mi ni bilo mogoče primerjati Golske „glorije“ z enacimi prikazni po daljnem svetu. Iz lepe podobe 132. „das farbenrandige Nebelbild oder die Glorie“ v „Landwirth. Wochenblatt“-u štev. 12 leta 1877. pa posnamem to-le gotovost: da je ta slika tudi za Golsko polno „glorijo“ prava, in da, kar so Španjoli opazovali pod vodstvom Pizzarovem na Kordiljerih, kar je videl Bougner na Pambamarki, in Mak Fajt v Škociji, ravno to, in ravno tako vidi in opazuje sedaj Kranjec na Golem.

Kako sem tej reči prišel na sled, utegnem v zabavo o priliki kaj povedati. *)

Lovro Mencinger Golski.

Politične stvari.

Kako se imate Bosna in Hercegovina prihodnje vladati.

Dokler se ne ve, čegava bo Bosna in Hercegovina, so pač ne more noben gotov odgovor dati na to vprašanje. Zanimivo vendar pa je izvedeti, kakošna uprava se zdaj namerja tema deželama.

Na Dunaji je posebna komisija v ministerstvu vnanjstva, kateri predsednik je baron Žvegelj (naš rojak), duša tej komisiji pa se ve da grof Andrassy, osnovala načrt prihodnje uprave v Bosni in Hercegovini. Tej komisiji nasproti stoji baron Filipovič, slavni vojskovodja v Bosni. Kar se dozdaj sliši, ne odobruje Filipovič osnove Dunajske komisije, in tako ste si birokracija in vojaščina popolnem navskriž.

Po poročilih časnika „Deutsche Zeit.“ zahteva baron Filipovič zá-se ali za svojega naslednika v vojaških in civilnih zadevah skoro polno moč, popolno rav-

*) Nam bo jako drago. Vred.

*

nopravnost vseh stanov in vér, manj davkov za kristjane, vpeljavo hrvatske upravne sisteme in hrvatsko-srbski jezik kot edini uradni jezik, dalje pa tudi to zahteva, da nihče ne more v Bosni in Hercegovini uradne službe dobiti, kdor ni zmožen hrvatsko-srbskega ali vsaj českega ali slovenskega jezika. Da bi dosedanji turški uradniki v službah ostali, o tem noče baron Filipovič ne besedice slišati zato, ker se ná nje prav nič zanašati ni mogoče.

Filipoviču nasproti pa grof Andrassy hoče, da ostanejo turške postave in turški uradniki, uradni jezik pa naj bode hrvatsko-srbski in pa turški jezik; vrh tega pa Andrasyeva upravna osnova tudi prednost daje mohamedancem, posebno v kmetijskih zadevah.

Kakor gori navedeni časnik poroča, noče baron Filipovič ne za las odstopiti od svojih predlogov; če bi se vendar to zgodilo, odstopi on in ž njim hočejo službe zapustiti vsi uradniki, katere je on v Bosno poklical. Neka posebna komisija pod vodstvom grofa Andrassya bode tedaj zdaj v Budapešti pretresala Filipovičeve predloge. V ta svét je pozvan tudi hrvatski podžupan Vladimir Mazuranič kot poslanec barona Filipoviča. Vrh tega pa pride k temu posvetovanju še cesarjev generaladjutant baron Beck, ki je bil zadnji čas po naukazu Nj. veličanstva v Bosni in Hercegovini, da komisiji navaja svoje opazke. Potem se sme še le pričakovati, kaj da se bode sklenilo v tej zadevi.

Da bodo Turkom prijazni Magjari in drugi poslanci v Budapešti vse žile napeli, podreti Filipovičeve predloge, je gotovo. Upajmo, da na merodajnem mestu se uničijo vse nasprotne zapletke.

Govor grofa Hohenwarta.

v adresni debati 4. dne tega meseca.

(Konec.)

Vsaka druga nova stvaritev v južnih deželah bi nas bila morda za zmirom od orijenta odrezala in nas prav nevarno od jadranskega morja odstranila. Klic „Italia irredente" je jasen kazaj s prstom za to, kaj pomeni posest Bosne in Hercegovine za naše pomorske obale. Zasedenje teh dežel po Avstrijski armadi je torej politično popolnem opravičeno. Celó oni pasivitetni politikarji naj bi pač videli, da je naša dalmatinska in hrvatska meja že tačas, ko je Turška oblast lomila se, v nevarnosti bila. Staro pravilo taktike je, da je večidel najboljša defenziva ta, če se prestopi k ofenzivi. Posedenje teh dežel je bila taka ofenziva, ki smo jo za svojo brambo morali narediti. Vsi dokazi, ki se iz male omike ljudstva onih dezelá izvajajo, nimajo nikakoršnega pomena. Mi ne moremo izbirati, kaj bomo zasedli; mi ne moremo kake Belgije zasesti. Natura in geografična lega nam je ukazovala. Meni se zdi, da bi naši, še malo slabi in colnega varstva potrebni obrtniji s pridobljenjem bogate dežele slabo ustregli — al da je v njenem interesu, če svoje delovanje raztegne na novo deželo, katera se more pod pametno upravo narediti za mnogo obrtnijskih izdelkov potrebna in konsuma zmožna.

Glavni ugovor, ki se od nasprotne strani zoper okupacijo izreka, izvaja se s stališča slabih financ. Politika grofa Andrassya nas financijalno uničuje. Vi veste, gospoda, da stranka, katere ud sem jaz, je vedno se za najostrejšo varčnost potegovala, in ko bi bila ta stranka zmagala, ne bi se bilo potrosilo mnogo milijonov. Al tukaj, kjer varčnost stavlja najvažnejše državne interese v nevarnost, bila bi na napačnem mestu. Jaz mislim, da ravno ona stranka, ki je tako dolgo milijone dovoljevala, da je nekatera falirana železniška podvzetja, da, celó posamezne fabriške in trgovske firme podpirala, je najmanj poklicana, tam pridigovati varčnost, kjer velja staro svetovno hišo Avstrijo kot Evropsko velevlast ohraniti. (Prav dobro! na desni.) Malo let še le je preteklo, da je večina te zbornice za take firme znamenit znesek 80 milijonov votirala. In danes, ko se blizo enaka svota potrebuje za vzdržavanje moči monarhije, danes hočete odgovarjati: „mi nimamo denarja!"

Jaz občudujem pogum onih, kateri si upajo tirjati od vladarja, naj svoj podpis na kongresne akte oporeče, — ki se drznejo naši armadi pri njeni vrnitvi, potem, ko je hrabra najvekše ovire premogla, ko smo žrtvovali krv in blago domovine, reči: vi se niste borili za domovino, nego za Turškega gospodarja (oporekanje na levi), kateri vas je v infamni okrožnici na velevlasti imenoval neusmiljeno divjo druhal! Občudujem pogum teh gospodov, kakor sem že dejal, a ne zavidam jih za-nj. (Klici: prav dobro!)

Ako je naše finančno stanje res tako slabo, potem tega ni zakrivilo zasédenje Bosne, nego slabo gospodarstvo zadnjih let. (Odobravanje na desni.)

Kaj pa je doslej storil finančni odsek? Tam sedé isti gospodje na istih prostorih, kateri so že skoraj privatna lastnina postali ustavoverne stranke; se li oni gospodje nikdar niso domislili, da bode nastopil čas, ko bode Avstrija primorana razviti svojo moč, in da se mora skrbeti za ta čas? Jaz pozivljem ta odsek, naj odvrne od sebe hudo očitanje, katero zadeva ravno njega: da se namreč sè sredstvi ni varno ravnalo. Naše finance so istinito v slabem stanji, a tako slabe vendar še niso, kakor se jih naslikati trudite.

Ne more se dvomiti, da bi se bil dal naš budget tako zmanjšati, da bi se dobile svote za okupacijo vsaj do malega. A naš položaj nas opominja, da se moramo zediniti. Podajmo si roke, zidajmo most onim, ki še niso v državnem zboru. Lahko ste potem preverjeni, da vas bode patrijotizem narodov krepko podpiral, ter bode radovoljno začasne težke žrtve prevzel, ki ne bodo za zmirom. Ako boste krenili na ta pot, koristili boste Avstriji več kakor na vsakem druzem potu.

Po vsem, kar sem povedal, moram zasedanje Bosne odobriti, a dostaviti moram, da ne morem odobriti načina, po katerem se je to uvedlo. Po mojem mnenji bila je to osodepolna napaka, da se ono ni že prej storilo, kar se je pozneje zgodilo. (Odobravanje na desni.) Bil je čas, ko bi bila naša beseda, podprta s par divizijami armade, naši politiki dala polno veljavo. Res, da se je pozneje to tudi doseglo, a zahvaliti se moramo za to armadi, a ne politiki. (Živahno odobravanje na desni.)

Še bolj pa, kakor to zamudo, obžalujem načelo, pod katerem smo zasedli turško deželo in katero ne morem drugače imenovati kakor sekvestriranje tuje vlade, češ, da ona slabo gospodari. Kaj tacega bi se po mojih mislih ne smelo nikdar zgoditi.

Že več desetletij je na Turškem tako stanje, kakoršnega nobena država ob svojih mejah trpeti ne more in katero bi nam moralo dati že večkrat povoda za vmešavanje. Mi smo imeli pravico red narediti v onih deželah sè silo svojega orožja ter zajamčiti, da se tako stanje več ne povrne, katero jamstvo bi pak našli le v stalni okupaciji. (Prav res!) Ako smo pa ta čas zamudili, potem bi pa bili našemu pravu morali dobiti veljavo na Berolinskem kongresu; posebnih nasprotovanj bi tam ne bili našli, ker se je naše pravo in naš interes strinjal z občno Evropskim interesom. Na mesto

tega prevzeli smo pa Evropski mandat, o katerem niti ne vemo, kdaj bode dovršen in kdaj se preneha. S tem, da smo prevzeli mandat, napravili smo tako zmedeno stanje stvari, da je skoro pravno vprašanje: kdo je v zasedenih deželah vladar, ali Njih veličanstvo naš cesar, ali pa sultan?

Vprašam vas, zakaj neki smo čakali? Kaj je vlado napotilo, da je zavrgla naše pravo in naredila to nejasno situacijo? Izvanjsko časopistvo odgovorilo je prav dobro na to vprašanje, ko je reklo, da je naša vnanja politika nasledek naše notranje politike. (Odobravanje na desni.) Med tem, ko je vendar jasno, da združuje Avstrija nemški, slavjanski, magjarski in romanski narod, da je njen, tudi Evropi blagotvorni poklic ravno ta, da bi združila razne narode v eno skupno celoto, se je pa v zadnjih letih neumno poskušalo politiko delati ravno po nasprotnih principih. Kar ni bilo nemško ali magjarsko, smatralo se je za sovražnika države (dobro! na desni); iz tega sledilo je prav pravilno to, da se je pomnoženje slovanstva odbijalo, zato se je že naprej smatralo zasedenje Bosne kot napad na vladajočo (nemško) stranko, zato se je tudi trdilo, da svobodna ustavna Avstrija prav nič ne vé, kaj da bi pričela z novo pridobljenima deželama. (Smeh.) Od tod izvira ona politika, ki nam svetuje, križem roke držati in tako dolgo čakati, dokler se kak sovražnik ne loti naših mej; to pa — se ve da — ne pomeni nič druzega kakor to, da bi Avstrija nehala biti velika država zato, da nemška stranka ostane velika mogočnica. Takega zahtevanja pa ni mogla odobriti še strankarska sedanja vlada ne, da tudi svoje stranke ni mogla pregovoriti, da bi za njo hodila. Saj je ona že davno vodstvo izgubila. V takem slučaju pravega ustavnega sredstva, namreč razpuščenja državnega zbora, ni mogla rabiti iz vzrokov, katerih mi ni treba natanko pojasnovati. Vendar je morala zasedo pričeti, ako ni hotela, da bi jo kedaj dala zgodovina na obtožno klop. Iskati je tedaj morala sredstev, katera bi jej dopuščala v dejanje stopiti, pa ne tako, da bi kar naravnost delala zoper svojo lastno stranko. Siliti se je morala pustiti po viši sili v akcijo. S tem je pa nastalo ono osodno odlašanje, zato stopiti je moral Evropski mandat na mesto naše pravice. (Prav dobro! na desni.) Če pa vprašam: kdo je v tem slučaji največ zakrivil? moram odgovoriti: notranja politika. Ona je, katera bi se morala v prvi vrsti obtožiti, in ministerstvu za vnanje stvarí moram le očitati, da je tej njegovo delavnost toliko ovirajoči politiki zmirom in zmirom bilo pokorni sluga. (Odobravanje na desni.)

Zdaj se ve da stopa kviško bivša vladna stranka in toži, da vlada ni odkritosrčno delala. Dovolite mi, gospôda, da postavim tej tožbi en dogodek nasproti. Morda se morejo še nekateri gospodje spominjati, da sem moral že enkrat vladi očitati nepravilnost njenih sredstev. Odgovorilo se mi je tačas z ministerske klopi, da v politiki odločuje le vspeh. Vi, gospodje izmed večine, vi nimate pravice, danes to zametavati, kar ste mi takrat odobravali. (Dobro! na desni.) Ako vam vlada, opiraje se na 60milijonni kredit, danes na vaše pritožbe odgovarja: „v politiki odločuje le vspeh“, potem morate spokorjeni na prsa trkati in priznati: „mea maxima culpa!“ (Veselost.) Mi pa, gospoda moja, mi na tej strani ostanemo dosledni; mi ovega načela nikoli nismo odobravali in ga tudi danes ne odobrujemo, čeravno se sklada z našimi željami. Dovolili smo mi 60 milijonni kredit prav za ta cilj, za katerega se je bil porabil; zato danes tudi nimamo vzroka pritoževati se. Minister vnanjih stvarí nam je s to akcijo izpolnil še neko veliko važnejšo obljubo. Na ono interpelacijo, iz katere je razvila se orijentna debata v tej hiši, odgovoril nam je minister, da današnja politika ne potrebuje opravičenja v enostransko narodnem smislu. To besedo je minister za vnanje stvari tudi izpolnil. Akcija ni niti nemška, niti slovanska, niti magjarska; ona je vendar enkrat Avstrijska. (Odobravanje na desni.) Minister je razvil črno-rumeno zastavo, in to je v naših očéh velika zasluga, katero moramo tem bolj ceniti, ker že dolga leta nismo več videli te zastave. (Dobro! dobro! na desni.)

Gospôda moja! S tem sem pri kraji s svojim govorom; le malo besedi moram še izpregovoriti o predloženem adresnem načrtu samem. Adresa ni nič druzega, nego cela rajda golih nikavnic. Zastonj iščem besede v njej, katera bi izražala mnenje, kako naj bi se ravnala orientna politika. Adresa na Nj. veličanstvo, katera v tem momentu nič druzega povedati ne zna, kakor da graja formalne pogreške v vladnem postopanji in konečno zaveka: „strah nas je!“ — taka adresa, gospoda moja, nikakor ni vredna, da v imenu ljudskega zastopa gre pred cesarja. Strgajte ta papir, gospoda moja, in naredite adreso, v kateri Nj. veličanstvu izjavite, da je zbornica pripravljena ono obljubo izpolniti, katera se je dala v imenu Avstrije, ako bi stalo to tudi velikih žrtev. Pristavite pa tudi, kar je vaše notranje prepričanje, da se ne morejo stvari na tak način dalje se vršiti, — recite, da le zadovoljni narodi radi žrtvujejo. (Dobro! dobro!) Zato je prvi in najnujnejši nalog vlade, da naredí mir v notranjem. Vladi odkrito recite, da ste pripravljeni take predloge sprejeti ter iti za inicijativo vlade, ki bode pravična vsem narodom. Ako se hočete do tacega dejanja ohrabriti, potem vam ne bode nikdo zanikaval, da ne stojite na vrhunca situacije, potem boste tudi na konci svojega delovanja novo boljšo dobo vpeljali in si s tem v srcih hvaležnih narodov, pa tudi v listinah zgodovine postavili spominek, ki bode dalje trpel, kakor spominek iz brona ali kamenja!

Književne novosti.

* *Hrvatski dom.* Zabavnik Hrvatske omladine za godinu 1878. Izdalo ga djačko družtvo „Hrvatski Dom“ na 1. Hrvatskom sveučilištu. Godina III. V Zagrebu. Tiskom dioničke tiskare. 1878. (V mali 8°. 251 strani. S sliko Dušan Kotura.)

Rodoljuba, ki ima srce za naše vrle brate na jugu, mora veseliti 3. zvezek tega almanaha, kateri kaže lep napredek med Hrvatsko omladino. V omenjenem almanahu se nahajajo poleg družbenih naznanil tudi spisi podučne in zabavne vsebine v lepi, dovršeni obliki, zlasti posebne cene se nam vidijo pesmi Gj. Bujhera, J. Kamenara in Milke Pogačićeve. Izvrstno pisana je dalje povest R. Jorgovaničeva: „Čovjek bez srdca“, in temeljito sta sestavljena spis D. Gruberja: „Nekoliko godina borbe Hrvata sa Turci“, in literarno-zgodovinska studija Iv. Miletića: „Hrvati od Gaja do godine 1850.“ Dobrodejno sklepa knjigo Žalidrugov životopis Dušan Kotura. — Vrli južni bratje naši, živeli! J. Charpentier.

Obravnave deželnih zborov.

Deželni zbor Kranjski.

(Debata o šolski postavi.)

Bistvo jedernatega govora poslanca Kluna bilo je to: „Dostikrat smo morali — je rekel — slišati na naši (levi) strani očitanje, da smo šoli neprijazni ali celó

sovražni. To je gospodom nasprotne stranke tako navadno, da se je enaka fraza vrinila celó v prvotni načrt te postave, in da se je ta beseda zbrisala še le vsled naših ugovorov. Pri vsaki priliki smo mi kazali, da nam je blagor, napredek in omika našega naroda resnično pri srci, in možje naše stranke so za šolo veliko storili, ko o tako zvani nemško-liberalni stranki na Kranjskem še ni bilo duha ne sluha. Če smo se oglasili tako odločno zoper predloženo postavo, zgodilo se je zarad tega, ker se mora vsakemu poštenemu človeku gnjusiti „humbug", ki se s šolo dela; (dobro! na levi) in nič druzega ni ta predlog, kakor humbug; pri tem načrtu vam je, gospôda moja, šola le deveta briga. To smo razvideli iz vse obravnave, to se razvidi iz postave same. Hitro se je izdala, tako brez pomislika, da se mora vsak začuditi, ker čez noč in dan skovalo se je 45 paragrafov. Kako je bilo toraj mogoče, tako hitro postavo na vse strani pretresati? Ni res, da bi bil odsek postavo delal; njemu se je sestavljen načrt izročil, in reklo se mu je, naj svoje mnenje izreče, naj ga konečno stilizira. Opozorili smo gospode nasprotne stranke, da se tako ne mudi, stavili smo nasvet, ki je bil danes stavljen od g. poslanca Svetca, že v odseku, naj se izroči načrt deželnemu odboru, da ga v soglasji z deželnim šolskim svetom, vlado in drugimi faktorji pretresava in v prihodnji sesiji zboru poroča o njem. Al vsi pomisliki, vsi nasveti so bili bob ob steno; gospodom se je s tem načrtom tako mudilo, kakor da bi se imela zemlja udreti pod nami, če se predlog poročevalčev ne sprejme še v tej sesiji.

Gotovo je, da ima sedaj veljavna postava pomanjkljivosti, ker ni človeške stvari, da bi bila popolnoma. Pa jaz mislim, da veliko več napak, kakor te, ki jih hočemo popraviti, imajo šolske postave v drugem pomenu. Če hočete napake odpravljati, odpravljajte prej une reči. Če je bila dosedanja postava pomanjkljiva, moram gledé te postave reči, da je pogubna. Ona uničuje pravice naših občin, po sedanjih postavah jim zagotovljene, in uničuje koristi učiteljev samih. Deželi in občinam, kakor sta gg. predgovornika razkladala, ta postava naklada veliko bremen, veliko skrbi in stroškov, pravice pa jim popolnoma jemlje. To hočem dokazati.

1. Postava ni na korist občinam. Ko so se nove šolske postave delale in občinam začela nakladati taka bremena, da so ljudje kar strmeli, so jih tolažili: „bodite mirni, zdaj bote imeli veliko pravic; bote učitelje sami imenovali, jih bote nadzorovali" itd. Takrat se nobenemu ni dozdevalo, da bodo po petih letih te postave odpravljene, da se bodo občinam pustila bremena, ki so se jim naložila, vzele pa vse pravice. (Dobro! na levi.) In to namerava nova postava. Občine naj, kakor §. 3. razklada, skrbé za šolske palače, naj skrbé sploh za denar, pravic pa nimajo čisto nobenih. Dosedaj so bile zavarovane proti vsaki krivičnosti gledé ravnanja z njihovim denarjem. Kedar je bilo treba šolo zidati, stroške za šolo določevati, učitelje nastavljati ali potrditi, takrat so imele občine govoriti v tako imenovanem pomnoženem krajnem šolskem svetu. V tem svetu so se zavarovale občine proti temu, da niso prišle v manjšino, če so se na drugi strani zedinili duhovnik, učitelj in šolski nadzornik, ker imele so v krajnem šolskem svetu dva, v pomnoženem krajnem šolskem svetu pa štiri zastopnike, toraj zmirom večino. Sedaj pa je mogoče, da pridejo v manjšino; zakaj po novi postavi imajo občine po tri zastopnike, na nasprotni strani pa je duhovnik, če bode zoper občino, učitelj in nadzornik, ker se po tem načrtu ne vzame iz krajnega šolskega sveta, ampak katerega okrajni šolski svet imenuje. Če ima občina tri zastopnike, potem pride občina ne le v enak primerljej z drugimi udi, ampak pride v manjšino, če ne bode okrajni šolski svetnik vzet iz krajnega šolskega sveta. Občine se dosedaj tudi imele pravico, kakor je bilo že poprej omenjeno, izbirati in imenovati učitelje. Ravno gledé tega občine niso tako nemarno delale, kakor nekateri trdijo. Občine imajo veliko več pojma za dobrega učitelja, kakor se sploh tukaj sodi. One so gledale sicer na to, da dobé z učiteljem vred tudi orgljavca, ali kdo je temu kriv, da so se morale na to ozirati? Tega niso občine zadolžile, ampak to je zadolžila vlada s tistim ukazom, da se učiteljem ni treba učiti orgljanja, samo da se precej odpravi vsa zveza med učitelji in cerkvijo.

Zakaj se je imenovanje učiteljev vzelo občinam, slišali smo iz ust enega govornika nasprotne stranke, namreč zaradi tega, ker so občine prej imele vzdržavati šole, pozneje pa je prišlo to na deželni zaklad, da toraj občine nimajo skrbeti za učitelje, ampak da gre to iz normalno šolskega zaklada. (Dobro!) Ali če hočete dosledni biti, morate tako sklepati: Če normalnošolski zaklad učitelje vzdržuje, naj tisti, ki ima za ta zaklad skrbeti, učitelje tudi imenuje, ter naj se to imenovanje deželnemu odboru, ne pa deželnemu šolskemu svetu izroči. Pravijo sicer, da deželni odbor ima tudi govoriti pri imenovanji učiteljev, ker ima dva zastopnika v deželnem šolskem svetu. Gospod baron Apfaltrern nam je še rekel, da bomo enkrat, če zopet v večino pridemo, veseli, ker smo dosegli, da bodo pravice deželnega odbora v deželnem šolskem svetu zavarovane. Iz teh besedi barona Apfaltrerna bi zamogel soditi, da se Vam dozdeva, da ne bote dolgo časa imeli večine, da pa hočete zapraviti vse pravice, katere je dežela imela. (Pohvala na levi in med polsušalci.)

Rekel sem, da se občinam nakladajo silno velika bremena, da se jim pa ni pustila nobena pravica. Kdo bo hotel tedaj še zastopnik občin v krajnem šolskem svetu biti? Kdo bo hotel postati načelnik krajnega šolskega sveta? To je gotovo, in zato ni treba imeti proroškega duha, da se bodo ljudje temu poslu odtegovali; za to je pa že prvotni načrt poskrbel, da se občinski možje ne bodo mogli več upirati tej volitvi s tem, da se jim bodo naložile strašanske globe, ki zamorejo uničiti vsacega še tako premožnega kmeta.

Še ostreje, kakor z denarnimi globami, kaznujejo se tisti, ki nočejo v krajni šolski svet, s tem, da se zamore ta v slučaju, ko bi ne hotel ali ne mogel po mnenji okrajnega šolskega sveta izvrševati svojega posla, razpustiti enkrat, dvakrat, trikrat ali kolikorkrat drago. Potem se nastavi šolski administrator, ki ima vse tiste pravice, kakor načelnik krajnega šolskega sveta in občine bodo imele novo stroške, ker ni določeno, da se mora ta administrator vzeti iz domačih ljudi, ampak zamore se poslati od drugod in dana mu je pravica, da si sme zaračunati stroške. Seglo se je tako daleč, da se mu je hotela priznati celó remuneracija, in to se je le vsled našega ugovarjanja opustilo. Ko smo nad vsemi temi določbami izrazili svoje začudenje in smo vprašali, od kod da so vzeli te paragrafe, odgovorilo se je, da nekatere določbe imajo veljavo v Istri, nekatere na Koroškem, da taka postava velja že sploh v sosednjih deželah. Ali, gospoda moja, če gre tako naprej, pridemo še tako daleč, da bomo rekli za opravičenje kacega paragrafa: tako je na Turškem, toraj mora biti tudi pri nas. (Dobro na levi.)

Mislim, da sem gledé prve točke dokazal, da načrt, katerega imamo pred seboj, ni na korist občinam, ampak njih pravice uničuje. Jaz pa nadalje trdim, da ta načrt nasprotuje tudi koristi cerkve. Meni nič, tebi nič, ne da bi bili potično mesto vprašali, spremenila se je točka, katera govori o deželnem šolskem svetu,

cerkvi na kvar. Nova postavava je to prenaredila poprejšnjo postavo tako, da namesto „vorschlag des Ordinariates“ pravi: „der minister für kultus und unterricht hat vor erstattung seines vortrages bezüglich der beiden katholischen geistlichen das fürstbischöfl. ordinariat anzuhören.“ Vlada se bode obrnila na škofa, in ga „vprašala“: povej, katerega misliš ti? Če ji bo dotični ljub, ga bo imenovala, če ne, ga bo zavrgla, in na pritožbo se bo odgovorilo: „wir haben dich ja angehört — saj smo te vprašali; to pa ne stoji v postavi, da bi se morali tvojega predloga držati.“ To, gospoda moja, bo toliko časa dobro, dokler med cerkvijo in vlado ni nasprotja. Vzemite pa primerljej, da nastane nasprotje: škof bo dva nasvetoval, vlada bo imenovala dva druga, škof jima bo prepovedal, udeleževati se dežel. šolskega sveta; prišlo bo do take razprtije, kakoršna je bila na Tirolskem, kjer je moral tudi neki zoper voljo škofa od vlade imenovani dekan izstopiti iz dežel. šolskega sveta.

Še hujše pa, kakor koristi cerkvene, uničila bi ta postava pravice in koristi učiteljev samih. Se ve da se pravi: učitelji so sami prosili za to postavo, al če so to storili, moramo pač reči, da niso vedeli, kaj so delali. Na misel mi prihaja basen, basen od Jupitra in žab, ki so prosile, naj jim kralja dá. Videle so drugod, da je vse vredjeno, da si drugi samostalno opravljajo svoje stvari, toraj so mislile, naj bi še one to smele. Jupiter jim je dal kralja in sicer prav dobrega, neobčutljivega, ter jim je poleno tje zagnal. Pa kmalo so se sprijaznile žabe s svojim kraljem tako zeló, da so začele ná-nj skakati in niso imele pred njim nobenega rešpekta. Nekterim žabam to ni bilo prav, rekle so: tak kralj nič ne veljá, daj nam boljšega, ki bo kaj odločnosti imel in ne bode dovolil, da se mu po hrbtu hodi. Jupiter je uslišal prošnjo in jim je poslal štorkljo. Ko so pa začele žabe iz vode lesti, segla je štorklja zdaj po eni, zdaj po drugi, tako da je nazadnje vse pohrustala. — Tako se bo godilo našim učiteljem. Oni so bili poprej popolnoma varni, in dasiravno bi se bilo dalo kaj popraviti od strani konsistorija, so bili vendar mirni, in mnogi so zadovoljno živeli. Ali hoteli so imeti tudi zboljšanje svojega stanu in poprejšnja večina zbora našega je prav modro ravnala ter dala jim tako upravo, po kateri so bili popolnoma varni. Pa tudi te določbe niso učiteljev zadovoljile, in prosili so premembe. In sedaj se jim ponuja postavni načrt, kateri bo uničil njih svobodo, kakor je štorklja pohrustala žabe. Sedaj bode imel učitelje nastavljati deželni šolski svet. Ta ne bo nobene občine vprašal, ali ga sprejmete, ampak kar dekretiral ga bo. V posebnem paragrafu je določeno, da se sme učitelj prestaviti, ne samo, ako sam prosi, ampak sme se prestaviti tudi „aus dienstesrücksichten“ — iz službenih ozirov. In kaj da so te „dienstesrücksichten — službeni oziri“, gospoda moja, kažejo nam mnoge skušnje. Takó se bo godilo učiteljem. „Aus dienstesrücksichten“ bo učitelj prestavljen, ako se zameri okrajnemu glavarju, kakemu briču ali žandarju, ker pri nas tudi to zadostuje.

Iz tega se razvidi, da g. Vesteneckov predlog ni ozira jemal na korist šole, ampak je le tako sestavljen, da se politični namen lajše doseže, izšel je prav za prav iz političnega vrelca, pa s končnim namenom, da se skrije zajec, ki za grmom leži.

Če pojde tako naprej, ne vem, kaj bo postalo iz Kranjske dežele. Gospodje nasprotne stranke so to postavo pozdravili z veliko radostjo, jaz pa rečem, če pojde tako naprej, bode postala dežela kakor turški pašalik in okrajni glavar ne bo samo paša, ampak tudi veliki mufti in ulema (veselost), vsim drugim pa se bo le reklo: molči in plačaj!

Konečno nimam druzega dostaviti kakor to, da, če sprejmete to postavo, ki jemlje vse pravice občinam, skrbite še za postavo, katera jim odvzame tudi stroške, in po kateri se namesto normalno-šolskega zaklada in občinskih doneskov izroči vse vladi, da bo ona za šolske potrebščine skrbela. (Živa pohvala na levi.)

Naši dopisi.

Iz Gorice 17. nov. — Dopisnik Goriški nima danes novic; njegov duh je te dni v Ljubljani. Prosim, sl. uredništvo, prepustite navadni prostor naslednjemu njegovemu voščilu.

„Preblagorodni Gospod! Velečastiti Prijatel!

Bilo je 8. septembra 1862., ko sem — po osemletnem pismenem občevanji z Vami (po „Novicah“) — pred slavno cerkvijo v Logu — v krasni Ipavski dolini — čast in veselje imel, videti **Vas** v prvo. Poljubili ste me in kot „Oče domovine“ narodno posinili. Bil je to trenutek, ki se mi je globoko vtisnil v srcé in spomin. Pomenljiv je bil shod na Zemunu. **Vaša** častitljiva podoba in beseda je bila tisti dan jedro vseh mojih misli in čutov.

Slišal sem na Zemunu prvikrat „Naprej“; in naprej je šlo od tistega dne v Gorici: **Vaš** duh, **Vaših** „Novic“ duh, je bil že Nanos predrl. Dne 26. sept. tistega leta je bila Goriška čitalnica že dovoljena; naslednje poletje smo obhajali velikansko Ciril-Mohorjevo slavnost in se je rodil prvi slovenski list v Gorici; leta 1868. smo imeli prvi tabor na Lijaku. Tako je delal **Vaš** duh! Prepeljali ste nas naravnost ali po ovinkih do tje, da se **Vam** danes poklanjajo naše občine in društva ter da **Vas** 15. novembra 1878. veselo in svečano slavi rudeče tiskana „Soča“.

Tam v Ljubljani so bili prišli med tem na vrsto „Matični“ in politični shodi, prišel je zlatih „Novic“ zlati dan. V čast sem si štel v letih 1866. in 1869. občevati z **Vami** in z možaki našimi razpravljajočimi najvažniše narodno-politične zadeve; oči sem imel povsod in vsikdar vprte v **Vas**. Kar je kdo drugi v teh zborih govoril, bilo je lepo in dobro, bistroumno, zanimivo; — modro ste govorili **Vi**.

Prišla sta huda dneva 15. avgusta 1870. in 28. januarija 1875. Videli ste podreti se steber na desni, pasti steber na levi; srednji steber je ostal. Še marsikaj je prišlo in — prešlo: steber **Bleiweis** stoji!

Dne 26. sept. 1874. sem **Vas** v zadnje videl in slišal v deželnem zboru Kranjskem. Spoštljiva tihota po zbornici mi je bila priča, da govorí hišni oče, — prvak slovenski.

Tudi v domače svetišče ste me ljubeznjivo sprejeli ta čas in s tem je bila slika **Vašega** značaja v meni dovršena.

Da — značaja!

O delovanji Vašem — malo, da ne 50letnem — govoriti, zasluge Vaše naštevati, bilo bi učenjaku črke razlagati. Kar dejanjem Vašim pravo svetlobo podaja, to je zmérnost Vaša in skalovita stanovitnost, — to je solnce čistega, neomahljivega Vašega značaja.

Prečastitljivi Oče slovenski, visokočastiti Prijatel! Četrt stoletja občujeva pismeno in osebno: poznate me. Dovolite mi tedaj, da Vam za 70letni rojstni god s kratkimi pa priprostimi besedami voščim, kar danes posebno živo čutim: Bog Vas milostljivo ohrani še mnogo let — narodu, „Novicam“, rodbini, prijatlom in meni.

V Gorici, 17. novembba 1878.

Vaš

vdani zvesti spoštovavec
in prijatel A. M.

Iz Maribora. (*Narodna naša čitalnica*) ima 24. dne t. m. popoldne ob 3. uri izredni občni zbor. Na dnevnem redu je: 1) posvetovanje o prenaredbi društvenih pravil in predlaganje novih pravil c. kr. namestništvu v Gradcu v potrjenje in odobrenje; 2) razni predlogi. Častiti udje se vljudno vabijo, obilo se udeležiti tega zbora. Predsednik.

Iz Ljubljane. — „Novice" — 36letno glasilo gosp. dr. Jan. Bleiweisa, pridejo že danes, tedaj en dan poprej na svitlo, kakor bi imele priti, ker 19. dan novembra hočejo tudi one ž njim praznovati oni presvitli dan, v katerem mu doide toliko dokazov prisrčne ljubezni in iskrenega spoštovanja prijateljev in prijateljic ter častilcev njegovih tukajšnjih osobno, iz bližnjih in daljnih krajev pa osobno ali po telegramih in pismih odličnih zastopnikov majke Slave. Tako nepopisljivi slovesni dan, ki ga naša Ljubljana še ni doživela nikoli, hočejo tedaj tudi njegove „Novice" ž njim obhajati, ž njimi namreč in z rodovino njegovo pred vsem v cerkev stopiti in milostljivega Boga zahvaliti, da mu je dal doživeti toliko veseli dan, ostale ure 19. novembra pa se udeležiti onih svečanosti, ki mu jo nameravajo napraviti prisrčno mu udani rodoljubi in mile domorodkinje naše. To je vzrok, da častiti bralci že danes dobijo s podobo in častitko založnikov okinčane „Novice" v roke.

— „Kaj tacega v Ljubljani še ni bilo in ne bo" — tako je rekel vsak, kdor je videl sinoči bakljado dr. J. Bleiweisu na čast. Vdeležila so se je vsa slovenska društva Ljubljanska, tudi požarna straža in veterani, deputacije iz vseh krajev, med njimi čitalnica Bizoviška z zastavo in — to lahko rečemo — vsa Ljubljana, ker je bilo več ko 16.000 ljudí na nogah. Ko je ta množica dospela pred hišo jubilantovo, bil je ves mestni trg natlačen, nad mestom pa taka svitloba, kakor da bi gorelo. Kako je gromelo živio-klicev, se ne dá popisati, pri vsem tem pa je bil najlepši red. Po bakljadi je ostalo največ ljudi v čitalnici, kjer se je do zgodnjega jutra govorilo in napivalo skoro v vseh slovanskih jezikih. — To je le površen popis sinočne slavnosti, natančnejega si pridržujemo še.

— (*Iz seje deželnega odbora 15. novembra.*) Deželni odbor jo soglasno sklenil, deželnega glavarja namestniku g. dr. Janezu Bleiweisu k 70. rojstnemu dnevu 19. t. m. poslati vošilno pismo. — Sklenilo se je, da se ubogim družinam onih reservistov, kateri so se od vojaških krdel iz Bosne in Hercegovine že na svoj dom vrnili, cela tretja podpora (za mesec november) izplača. — V gospodarski odbor za realko je bil namesto izstopivšega g. J. Murnika voljen g. Ant. vitez Gariboldi. — Pritrdilo se je predlogu krajnega in okrajnega šolskega sveta, da se Anton Vertnik v učiteljski službi v Osilnici definitivno potrdi. — Rešilo se je tudi več občinskih zadev, in o izvršitvi raznih sklepov deželnega zbora se je potrebno ukrenilo.

— (*O hudih nevihtah*) se poroča tudi v Trstu. Na morji so se razbile tri ladije in ker naši reservisti niso v saboto, kakor smo jih pričakovali iz Bosne, prišli v Ljubljano, je menda vremenska nevihta na morji tudi njih prihod zadržavala. Strašna nesreča pa se je zgodila na Brezini, kjer je ob $^1/_2$2 uri dopoludne strela udarila v magazin s petrolejem napolnjen, da je zgorelo 4000 sodčkov petroleja.

— (*Grozna povodenj na Ljubljanskem mahu,*) kakoršne prebivalci 10 ali več let niso doživeli, traja že več dni po neprenehanem deževanji. Na več krajih stojé hiše v vodi, ljudje se morajo v čolni voziti. Največ trpi pri tem živina. — Tudi Sava je zeló narastla, na Hrvaškem je taka povodenj, kakoršne že od leta 1851 ne pomnijo. Okoli Zagreba je več milj zemlje pod vodo, iz katere molé sela in hiše kakor otoki; prav do Zagreba sega povodenj. To bo pa zopet veliko škode, ker so vodé skoro povsod iz bregov stopile.

— („*Brencelj*" *št. 21*) je prišel danes na čast dr. Bleiweisu v posebno praznični obleki na svitlo.

Novičar iz domačih in tujih dežel.

Z Dunaja. Veliko senzacijo je naredil članek uradnega časnika „Bohemia", ki je priobčil nek memorandum znanega Dunajskega škofa, ranjcega kardinala Rauscherja, do vlade. Memorandum je od l. 1854., toraj od takrat, ko je bila Krimska vojska, in priporoča Avstriji zvezo z Rusijo, pa tudi trdno stalo na Balkanskem polotoku. V kratkih, pa težkih stavkih dokazuje, da nobena druga država Avstriji ne more tako nevarna biti kakor Rusija; vse druge jej zamorejo le škodovati, Rusija pa uničiti. Ogrov se pri tem ni treba bati in pri unanji politiki tudi ne gre ravnati se po njihovi volji. — Tako je mislil pred 24 leti mož, ki je veliko veljal pri Dunajskem dvoru, a nikakor ni bil prijazen Slovanom; ta toraj gotovo ni hotel vlade zapeljati do poguben politike.

Galicija. — V Lvovu so napravili študentje poslancu Hausnerju, ki je zoper pridržanje Bosne govoril, bakljado, pa je bil tak škandal, da so se po cestah tepli s policijo.

Iz Budapešta. Dne 14. t. m. je prišla k cesarju deputacija Hercegovincev vseh treh vér in najodličnejših stanov, zlasti duhovenskih. Cesar jo je prijazno sprejel, ter zagotovil svoje milosti. „Povejte svojim rojakom — je rekel, — da Avstrijski cesar odkritosrčno želi jim boljših časov in drži svojo besedo." — Enaka deputacija se pripravlja iz Bosne, iz tega je videti, da prebivalci zasedenih dežel želé ostati pod Avstrijo. — Velike važnosti je to, kar se iz Sarajeva poroča. Tam so namreč prebivalci generalu Filipoviču, ki ima oditi, podali diplom častnega meščana in adreso, v kateri izrekajo željo, da bi ostali pri Avstriji, ter obetajo, da se bodo zá-njo vojskovali zoper vsacega sovražnika, bodi si kateri koli. Menda po vsem tem Avstrija teh dežel, ki jih je s toliko žrtvami pridobila, vendar ne bo spustila iz rok!

— Te dni je bil v Pešti Ruski general Šuvalov v posebni misiji, katere namen je gotovo, pridobiti Avstrijo za to, da se združi z drugimi velikimi oblastmi Evropskimi proti Turčiji, če bi ta ne hotela izvršiti Berolinskih pogodeb. Če se bo Turčija še dalje tako ustavljala, bo treba sile.

Laško. Iz Napolja. — Dne 17. t. m. je nek človek streljal na kralja, a ranil ga le na levi roki. General Cairoli ga hoče zgrabiti, pa dobi kroglo v levo nogo. Kralj potegne na to sabljo in vseka napadovalca po glavi; bil je potem prijet in sodniji izročen. Kaj je in zakaj je hotel kralja umoriti, se še dobro ne vé.

Žitna cena

v Ljubljani 13. novembra 1878.

Hektoliter v nov. denarji: pšenice domače 6 fl. 50. banaške 8 fl. 43. — turšice 5 fl. 20. — soršice 6 fl. 80. — rži 4 fl. 34. — jemena 5 fl. 63. — prosa 7 fl. 5. — ajde 4 fl. 50. — ovsa 3 fl. 60 kr. — Krompir 3 fl. 3 100 kilogramov.

Odgovorni vrednik: Alojzi Majer. — Tisk in založba: Jožef Blaznikovih naslednikov v Ljubljani.